

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ ПАВЛЕ

ДА НАМ БУДУ ЈАСНИЈА НЕКА ПИТАЊА НАШЕ ВЕРЕ

XXIII - Пост у Православној Цркви

ПИТАЊЕ: Од свештених лица чуо сам да је за Свеправославни Сабор, који треба да се одржи као Осми Васељенски, нашој Српској православној цркви поверена обрада теме „Усклађивање црквених одредаба о посту према захтевима савремене епохе“. У обради ове теме, веле, учествовали сте и Ви. Но међу богомољцима се чује да сте Ви ту предложили да се неки од постојећих постова укину, неки да се скрате, а у неким да се дозволи „пост на белом мрсу“.

Ради сазнања истине у тој ствари, надам се да ћете на ово питање одговорити.

ОДГОВОР: Истина је да сам пре неколико година, по налогу Светог Архијерејског Синода, обрадио тему под горњим насловом. Да ли је Свети Синод тај мој рад употребио, поред радова других који су о томе писали, то овде није у питању. У питању је какав сам ја став изнео у тој ствари. Мој став је ту био исти онакав какав сам изнео у неким одговорима штампаним у Патријаршијском Гласнику.¹ Тај став је углавном овакав:

Православна Црква је Црква Христова по томе што ју је Он основао Собом, целокупним Својим животом и делом и утврдио особито Својом крсном смрћу и Васкрсењем, тако да је она тело коме је Он, Христос, глава. По Вазнесењу Христовом, Црква је, руковођена Духом Светим, проповедала еванђелску науку живећи по њој и уносећи је свакодневно у стварности свога постојања, не додајући јој ништа ново, нити укидајући оно што је установљено. Не људима, него ни Анђелима с Неба, Свети апостол Павле не признаје право да проповедају неко друго Еванђеље, осим онога које је проповедано (Галатима 1, 8). Променом, додацима и новотаријама могу се хвалити људске установе и оне секте које су отпале од истините Цркве Божје, али не Православље.

Једна од таквих установа, божанског порекла је и установа поста. Још у Старом Завету Господ наређује пост као „уредбу вечну“ (3. Мојсијева 16, 29; 23, 27, 29). У Новом Завету Исус Христос, чистећи пост од фарисејских примеса и кварења, даје му нову божанску потврду велећи да ће Његови ученици постити, а особито тиме што је Сам постио. Овим нас је поучио, вели Свети Василије Велики, „да се постом снажимо и да се привикавамо на подвиге у искушењима“.² У првој Цркви видимо да посте Свети апостоли и верни (Дјела Апостолска 13, 2, 3; 14, 23; 1. Коринћанима 7, 5; 2. Коринћанима 6, 5). Дела старих хришћанских писаца и Светих Отаца потврђују држање поста даље током историје, па Свети Василије

Велики може с правом да закључи: „Једном речју, пост је све Свете руководио у животу по Богу... тако да је ово наслеђе путем прејемства сачувано до данас.“³

Но, чување неизменивим онога што је Цркви као неизмениво предато не значи мртвило, окамењеност, јер начин излагања непроменивих истина, у новом времену, може и треба да буде нови, а такође њихово уношење у живот увек значи „нову твар“, облачење у новог човека сазданог по Богу (2. Коринћанима 5, 17; Ефесцима 4, 24). Тако и у ствари поста постоји једна страна доступна променама, која је поверена Цркви да њоме руководи. Та страна односи се на дужину поста и врсту хране која се у посту може употребљавати, те нам историја Цркве, у разним крајевима, током времена, показује извесне разлике. Већ Васкршњи пост, најстарији од свију вишедневних постова, крајем другог и почетком трећег века није свуда држан једнако. Свети Иринеј Лионски († 202. године) вели да једни овај пост држе „један дан, неки два, неки још више, а неки четрдесет часова дневних и ноћних рачунају у свој дан“. Тертулијан, на Западу, почетком III века, помиње да овај пост почиње на Велики Петак, дан смрти Христове, и продужује се на Велику Суботу, трајући два дана, као што вели и Свети Иринеј. Половином III века има вести да овај пост траје целу седмицу, а Свети Атанасије Велики († 373 године) говори о његовом држању 40 дана. Апостолско 69. правило наређује општеобавезност ове Четрдесетнице, као и пост средом и петком у току године.⁴

Исто је тако било и са остала три вишедневна поста. Они се нису појавили одједном у дужини у којој су данас. Још половином XII века, на питање Александријског патријарха Марка, да ли су обавезни постови пред празнике: Светих апостола, Рождества Христовог и Успенија, чувени канониста Теодор Валсамон, патријарх антиохијски, одговара да их треба држати по седам дана, „јер је само један четрдесетодневни пост Свете и Велике Пасхе“.⁵ О Госпојинском посту, најмлађем од вишедневних постова, нема помена ни у Студеничком ни у Хиландарском типикју нашег Светог Саве у XIII веку.

Ни у погледу хране која се употребљавала уз пост није постојала одмах од почетка једнакост у свим деловима Цркве. Неки су држали пост као Јевреји, током дана не једући ништа, а увече би јели што има, мрсно или посно. Неки су узимали у девети час дана храну која не потиче од животиња, док су други од такве хране јели рибе, неки и птице и јаја и тако даље, да би у доба Светог Василија Великог свуда било прихваћено православно гледиште да је пост установљен у рају заповешћу о неједењу плода од дрвета познања добра и зла, и да је главна ознака његова у употреби рајске хране, то јест углавном биљне.⁶ Трулски сабор својим 56. правилом, поводом употребљавања сира и јаја, суботама и недељама током Свете Четрдесетнице, код Јермена, забрањује такву праксу за целу Цркву. Током времена, у целој Цркви је утврђен став да се најстрожији пост састоји у потпуном неједењу дан-два. У друге дане вишедневних постова, строги пост је у једењу строго посне хране једанпут дневно. Још блажи, употреба посне хране двапут дневно. Најблажи, храна са уљем и риба.

Доносећи прописе о храни уз пост, Црква је показивала посебно старање о болесним и престарелим, породиљама и дојиљама, као и о радницима на тешким пословима, па им дозвољавала ублажени пост на уљу и риби.

Тakoђе је одређивала дане разрешења од поста (Дванаестодневије, то јест од Божића до Богојављења, Светле и Духовске седмице), а затим дане у које је због разликовања од јеретика и њиховог поста, пост православнима био забрањен (седмице после Недеље о митару и фарисеју – због поста Јермена) и сиропусне (због Тетрадита и Јаковита).

Исто је тако Црква показивала старање о посту одређујући епитимије за оне који га не држе. Упоређујући те епитимије са другима, види се да се преступање поста изједначује са најтежим гресима: убиством, блудом, крађом, кривоклетством и тако даље, па за свештена лица која не би постила предвиђа свргнуће, а за вернике одлучење, чак највећу црквену казну, анатему.⁷ Правило 47. Светог Никифора Исповедника, чувајући савест верних, наређује да код свештеника, кога виде да не пости, они не треба да се причешћују и пре него што он буде стављен под суд и свргнут.⁸

Значај који Свети Оци придају посту показују и примери које наводе из Старог и Новог Завета као и историје Цркве. Тако они указују на пост пророка: Мојсија, Илије, Данила и тројице младића у Вавилону, Ниневљана, Јована Крститеља, апостола Павла. Из историје Цркве је позната чудесна помоћ Светог Теодора Тирона да се хришћани сачувају, прве недеље поста, од оскрвњења храном попрсканом крвљу и водом идолских жртава, у доба цара Јулијана Одступника, као и пример цариградских хришћана који нису хтели да купују месо на тргу уз пост, за време глади, и поред наредбе цара Јустинијана. Свети Теодор

Студит, у IX веку, хвали пример 14 хришћана, заробљених од Бугара, који одбише да једу месо уз Велики пост и изгинуше.⁹

На основу ових принципа, у поменутом раду сам извео закључак да би став Српске Православне Цркве, на Свеправославном Сабору, у питању поста требало да буде овакав:

Пост је божанска установа и о његовом безусловном држању у Православној Цркви не може бити спора.

Црква Христова, као „стуб и тврђава истине“, увек је била надлежна у погледу доношења општеобавезних одлука о дужини постова, као и о храни која се у посне дане може употребљавати. Пост средом и петком, посведочен најдубљом хришћанском старином и Светим Оцима, наређен б9. апостолским каноном и утврђен ауторитетом Шестог Васељенског сабора¹⁰, остаје безусловно и даље. Велика Четрдесетница, такође наређена б9. апостолским каноном, остаје безусловно у целини; прва седмица без уља, а тако и Велика.¹¹ Осталих седмица: среда и петак без уља, других дана на уљу, а суботом и недељом, сматрам, да би могли пристати да се дозволи риба мирјанима. За монахе би требало да остане, у погледу употребе рибе, као што је било до сада, евентуално да се допусти у недељу крстопоклону, или коју другу.

Разуме се да болесницима, трудницама и дојиљама, као и радницима на тешким пословима и престарелим, да остане као што је предвиђено до сада: уље и риба.

С обзиром да су још у XII веку постови, Божићни и Апостолски, били краћи, да црквенословенски Типик наводи како неки Устави прописују почетак Божићног поста 10. децембра¹², а такође у XV веку и 20. децембра, поред тога да никаква општеобавезна одлука Цркве о садашњој дужини ових постова није донета, уколико се то питање постави, сматрам да би наша Црква могла пристати да Божићни пост траје две недеље, а Петров једну. Госпојински да остане као што је, с разрешењем на уље, као што је речено за Велики пост. За монахе да остане строго правило као што је сада и у погледу хране.

Пошто је Шести Васељенски сабор изразио православно гледиште, да се уз пост не може употребљавати сир и јаја, сматрам да се при овом мора безусловно остати, јер би у противном значило да је Васељенски сабор донео погрешну одлуку и да је Црква све до сада погрешно поступала држећи је. А то би, идејно и практично, значило скретање са православног става, с чиме се клир, монаштво и верни никад не би могли сложити.

Како је сада постало актуелно крштавање одраслих, требало би свакако за такве случајеве одредити обавезни пост од једног (или два-три) дана за оног који се крштава, свештеника који крштава, као и родбину и познанике крштаваног, уколико ови то хоће.

Што се тиче тешких болесника, поготово од оних болести у којима се не може јести друга храна сем млеко, супа од меса и тако даље, на пример после операције стомака, црева и друго, кад се мора извршити уз пост, сматрам да ту неће бити неумесна аналогија са децом која доје и физиолошки не могу узимати другу храну, те се од њих не може тражити да посте. Стога би наша Црква требало да заступа гледиште да се такви болесници разреше од поста, док не оздраве. Без жеље да будемо „строжији од закона, правилнији од правила и већи од заповести“ (Свети Григорије Богослов), а исто тако ни милостивији од Светих Отаца, сматрам да би у овом питању требало донети одређену одлуку ради умирења савести и верних и лекара хришћана. Јер мишљење Валсамона да се ни у часу смрти не може дозволити никоме да мрси, односно да једе месо, ипак је закључак који нигде није потврђен директном одлуком Цркве.

Исто би се односило и на поједине врсте радника у хемијској индустрији, где је неопходна свакодневна употреба млека у циљу предохране од отрова.

Тakoђе би требало размотрити питање поста војника и ратника. Јасно је да они не могу дуже постити у условима свога живота ни у миру. Сматрам да би после кратког поста од два-три дана могли ићи на причешће, а обавезно да посте први дан Свете Четрдесетнице, Велики Петак и Велику Суботу.

Мишљења сам, такође, да би било потребно донети одређену одлуку од које године треба да посте деца, свакако ублажен пост на зејтину и риби.

Ето, такав је био став у моме раду о посту, на поменутој тему, за Велики Свеправославни Сабор. Нема ни речи, дакле, о укидању неких постова, а још мање предлога да се дозволи „пост“ на белом мрсу, о чему се у Православној Цркви није знало никад. Не мислим да су људи, који су ми приписивали оно што нисам заступао, чинили то злонамерно, да унесу забуну, или да себе представе јединим чуварима Православља, него из необавештености или лаковерности.

НАПОМЕНЕ:

- ¹ Гласник 1976. године, странице 12-19; Гласник 1978. године, странице 91-94.
- ² Слово о посту, Творенија... II, Санкт Петербург 1981, страница 82.
- ³ Слово о посту, Творенија... II, Санкт Петербург 1981, страница 77.
- ⁴ упореди Гласник 1976. године, страница 13.
- ⁵ Атинска Синтагма IV, Атина 1854, страница 488. „Ако ли неко пости и више од седам дана“, наставља Валсамон, „пред празник Светих апостола и пре Рођења Христова, било да пости добровољно, било по наређењу ктиторског Типика, неће се посрамити.“ Према томе, до дужине ових постова више од седам дана, биће да је дошло најпре у појединим манастирима, по пропису ктиторског Типика, па је одатле прешло у народ. Но још Григорије Протосинђел 1431. године пише да тада, у Цариграду, Божићњи пост неки држе од 14. новембра, неки од 6. децембра, а неки тек од 20. децембра (Нектариу Кефала, митроп. пентаполеос, Историки мелети пери тон диатетагменон нистион, Атина 1956, страница 12).
- ⁶ упореди Гласник 1976. године, страница 14.
- ⁷ Разуме се, ова казна је предвиђена за оне који из јеретичких разлога не би постили (упореди Никодим Милаш, Правила Православне цркве с тумачењима I, Нови Сад 1895, страница 45).
- ⁸ Никодим Милаш, Правила Православне цркве с тумачењима II, Нови Сад 1896, страница 534.
- ⁹ упореди Гласник 1976. године, страница 17.
- ¹⁰ Јер је 2. каноном овог Сабора проглашена општеобавезност Апостолских правила.
- ¹¹ За монахе први дан без јела и воде – који могу и до среде – а тако и Велики Петак.
- ¹² упореди 14. децембра о почетку поста друго „Зри“.

